

مبانی فقهی پیشرفته اقتصاد اسلامی

(کارشناسی ارشد رشته اقتصاد)

علی یونسی

دکتر هادی غفاری

سرشناسه	: غفاری، هادی، ۱۳۴۶-
عنوان و نام پدید آور	: مبانی فقهی پیشرفته اقتصاد اسلامی / مؤلفان: هادی غفاری، علی یونسی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۳ ص.
فروست	: دانشگاه پیام نور؛ ۲۲۲۴. گروه اقتصاد؛ ۲۹ / آ.
شابک	: 978 - 964 - 14 - 0271 - 8
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: اسلام و اقتصاد -- آموزش برنامه‌ای.
موضوع	: Instruction Islam -- Economic aspects -- Programmed
سناد افزوده	: یونسی، علی، ۱۳۵۸ -
سازمان افزوده	: دانشگاه پیام نور
ردیف ملی	: BP۲۳۰۲/۲/غ۷م۲ ۱۳۹۵
ردیف بندر دیویی	: ۲۹۷/۴۸۳۳
شماره کتابشناسی	: ۴۲۶۰۵۵۹

مبانی فقهی پیشرفته اقتصاد اسلامی

مؤلفان: دکتر هادی غفاری، علی یونسی

ویراستار علمی: دکتر علی سعید حسینی

تهیه و تولید: دفتر تدوین و تولید کتب - معاون آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و توزیع دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول شهریور ۱۳۹۵

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۱۴ - ۰۲۷۱ - ۸

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0271 - 8

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ و متعلق به دانشگاه پیام نور است. تولید، کپی یا خلاصه برداری، نشر و ترجمه، چاپ، افست، توزیع گسترده، تهیه CD و ... این اثر یا بخشی از آن اعم از متن، طرح پشت و روی جلد و ... بدون اخذ مجوز کتبی از معاونت فناوری و پژوهش دانشگاه خلاف مقررات و تعرض به حقوق مادی و معنوی دانشگاه است. متخلفین وفق قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان و هنرمندان دارای مسئولیت حقوقی و کیفری بوده و تحت پیگرد قرار می گیرند.)

قیمت: ۱۳۰۰۰۰ ریال

امروزه کتاب‌خوانی و علم‌آموزی، نه تنها یک وظیفه‌ی ملی، که یک واجب دینی است.

مقام معظم رهبری

در عصر حاضر یکی از شاخصه‌های ارزیابی رشد، توسعه و پیشرفت فرهنگی هر کشوری میزان تولید کتاب، مطالعه و کتاب‌خوانی مردم آن مرز و بوم است. ایران اسلامی نیز از دیرباز تاکنون با داشتن تمدنی چندهزارساله و مراکز متعدد علمی، فرهنگی، کتابخانه‌های معتبر، علما و دانشمندان بزرگ با آثار ارزشمند تاریخی، سرآمد دولت‌ها و ملت‌های دیگر بوده و در عرصه‌ی فرهنگ و تمدن جهانی به‌سان خورشیدی تابناک همچنان می‌درخشد. و با فرزندان نیک‌نهاد خویش هنرنمایی می‌کند. چه کسی است که در دنیا با دانشمندان فرزانه و نام‌آور ایرانی همچون ابوعلی سینا، ابوریحان بیرونی، فارابی، خوارزمی و ... همچنین شاعران برجسته‌ای نظیر فردوسی، سعدی، مولوی، حافظ و ... آشنا نباشد و در مقابل عظمت آنها سر تعظیم فرود نیاورد. تمامی این افتخارات ارزشمند، برگرفته از میزان شوق و علاقه فراوان ملت ما به فراگیری علم و دانش از طریق خواندن و مطالعه منابع گوناگون است. به شکرانه‌ی الهی، تاریخ و گذشته ما، همیشه درخشان و پربر است. ولی اکنون در این زمینه در چه جایگاهی قرار داریم؟ آمار و ارقام ارائه‌شده از سوی مراجع و سازمان‌های فرهنگی در مورد سرانه‌ی مطالعه‌ی هر ایرانی، برایمان چندان امیدوارکننده نیست. نم باشد و رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز از این وضعیت بارها اظهار کله و ناخشنودی نموده است.

کتاب، دروازه‌ای به سوی گستره‌ی دانش و معرفت است و کتاب خوب، یکی از بهترین ابزارهای کمال بشری است. همه‌ی دستاوردهای بشر در سراسر عمر جهان، تا آنجا که قابل کتابت بوده است، در میان دست‌نوشته‌هایی است که انسان‌ها پدید آورده و می‌آورند. در این مجموعه‌ی بی‌نظیر، تعالیم الهی، درس‌های پیامبران به بشر، و همچنین علوم مختلفی است که سعادت بشر بدون آگاهی از آنها امکان‌پذیر نیست. کسی که با دنیای زیبا و زندگی‌بخش کتاب ارتباط ندارد بی‌شک از مهم‌ترین دستاوردهای انسانی و نیز از بیشترین معارف الهی و بشری محروم است. با این دیدگاه، به‌روشنی می‌توان ارزش و مفهوم رمزی عمیق در این حقیقت تاریخی را دریافت که اولین خطاب خداوند متعال به پیامبر گرامی اسلام (ص) این است که «بخوان!» و در اولین

سوره‌ای که بر آن فرستاده‌ی عظیم‌الشان خداوند، فرود آمده، نام «قلم» به تجلیل یاد شده‌است: «إِقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ» در اهمیت عنصر کتاب برای تکامل جامعه‌ی انسانی، همین بس که تمامی ادیان آسمانی و رجال بزرگ تاریخ بشری، از طریق کتاب جاودانه مانده‌اند.

دانشگاه پیام‌نور با گستره‌ی جغرافیایی ایران‌شمول خود با هدف آموزش برای همه، همه‌جا و همه‌وقت، به‌عنوان دانشگاهی کتاب‌محور در نظام آموزش عالی کشورمان، افتخار دارد جایگاه اندیشه‌سازی و خردورزی بخش عظیمی از جوانان جویای علم این مرز و بوم باشد. تلاش فراوانی در ایام طولانی فعالیت این دانشگاه انجام پذیرفته تا با بهره‌گیری از تجربه‌های گرانقدر استادان و صاحب‌نظران برجسته کشورمان، کتاب‌ها و منابع آموزشی درسی شاخص و خودآموز تولید شود. در آینده هم، این مهم با همت ارتقای سطح علمی، روزآمدی و توجه بیشتر به نیازهای مخاطبان دانشگاه پیام‌نور با پشت‌ادامه خواهد داشت. به‌طور قطع استفاده از نظرات استادان، صاحب‌نظران و دانش‌ریان محترم، ما را در انجام این وظیفه‌ی مهم و خطیر یاری‌رسان خواهد بود. پیشاپیش از تمامی عزیزانی که با نقد، تصحیح و پیشنهادهای خود ما را در انجام این وظیفه‌ی خطیر یاری می‌رسانند سپاسگزاری می‌نماییم. لازم است از تمامی اندیشمندانی که تاکنون دانشگاه پیام‌نور را منزلگاه اندیشه‌سازی خود دانسته و ما را در تولید کتاب و محتوای آموزشی درسی یاری نموده‌اند، صمیمانه قدردانی گردد. موفقیت و بهروزی تمامی دانشجویان و دانش‌پژوهان عزیز آرزوی همیشگی ما است.

دانشگاه پیام‌نور

فهرست مطالب

پیشگفتار

راهنمای مطالعه کتاب

یازده

پانزده

۱	فصل اول. کلیات.....	۱
۱	هدف کلی.....	۱
۱	هدف‌های یادگیری.....	۱
۱	مقدمه.....	۱
۲	۱-۱ تعریف قاعده فقهی.....	۲
۲	۲-۱ تفاوت قاعده فقهی با مسئله فقهی.....	۲
۳	۳-۱ تفاوت قاعده فقهی با ضابطه فقهی.....	۳
۳	۴-۱ تفاوت قاعده فقهی با نظریه فقهی.....	۳
۴	۵-۱ تفاوت قاعده فقهی با قاعده اصولی.....	۴
۵	۶-۱ تفاوت قاعده فقهی با قاعده حقوقی.....	۵
۶	۷-۱ انواع قواعد فقهی.....	۶
۷	۱-۷-۱ قواعد فقهی عام.....	۷
۷	۲-۷-۱ قواعد فقهی خاص.....	۷
۷	۸-۱ فواید و نتایج بحث از قواعد فقهی.....	۷
۸	۹-۱ سیر تاریخی تکوین و تدوین قواعد فقهی.....	۸
۸	۱-۹-۱ فقه عامه.....	۸
۸	۲-۹-۱ فقه امامیه.....	۸
۱۰	۱۰-۱ پیوند دین، فقه و اقتصاد.....	۱۰
۱۱	۱-۱۰-۱ رابطه فقه و نظام اقتصادی.....	۱۱
۱۱	۲-۱۰-۱ رابطه فقه و علم اقتصاد.....	۱۱
۱۲	۳-۱۰-۱ رابطه فقه، حقوق و اقتصاد اسلامی.....	۱۲
۱۳	۱۱-۱ حکم و اقسام آن.....	۱۳

۱۳	۱-۱۱-۱ تعریف حکم
۱۴	۲-۱۱-۱ ویژگی های حکم
۱۴	۳-۱۱-۱ تقسیمات احکام
۱۷	۱۲-۱ ادله استنباط احکام
۱۸	۱-۱۲-۱ قرآن
۱۹	۲-۱۲-۱ سنت
۲۰	۳-۱۲-۱ اجماع
۲۱	۴-۱۲-۱ عقل
۲۲	خلاصه
۲۳	خودآزمایی
۲۷	فصل دوم: قواعد فقهی اقتصادی
۲۷	هدف کلی
۲۷	هدف فرعی یادگیری
۲۷	مقدمه
۲۸	۱-۲ قواعد فقهی اقتصادی
۲۸	۲-۲ قاعده اقرار العقل
۳۰	۳-۲ قاعده اتلاف و تسبیب
۳۰	۴-۲ قاعده اجاره
۳۱	۵-۲ قاعده احترام
۳۲	۱-۵-۲ فرق قاعده احترام و قاعده اتلاف
۳۲	۶-۲ قاعده احسان
۳۳	۷-۲ قاعده احیای موات
۳۵	۸-۲ قاعده آزادی و عدم اکراه
۳۶	۹-۲ قاعده استیثان (اثمان)
۳۷	۱۰-۲ قاعده اسراف
۳۸	۱۱-۲ قاعده اسقاط
۳۹	۱۲-۲ قاعده اضطرار
۴۰	۱۳-۲ قاعده اعراض
۴۱	۱۴-۲ قاعده اقدام
۴۱	۱۵-۲ قاعده اقربیت
۴۱	۱۶-۲ قاعده الخراج بالضمان
۴۲	۱۷-۲ قاعده الدّین مقدّم علی الارث
۴۳	۱۸-۲ قاعده ملتزم بودن زعيم به انجام تعهدات خود
۴۴	۱۹-۲ قاعده المؤمنون عند شروطهم
۴۴	۱-۱۹-۲ ویژگی های صحت شرط
۴۵	۲۰-۲ قاعده لزوم ارائه بینه توسط مدعی و سوگند توسط منکر
۴۵	۲۱-۲ قاعده تبعیت عقود از قصود
۴۶	۲۲-۲ قاعده تحذیر

۴۶	۲-۲۳ قاعده تسلط (سلطنت یا تسلط).....
۴۷	۲-۲۴ قاعده تحجیر.....
۴۹	۲-۲۵ قاعده تعاون.....
۵۰	۲-۲۶ قاعده تعذر وفا به مدلول عقد.....
۵۱	۲-۲۷ قاعده تلف مبیع قبل از قبض.....
۵۲	۲-۲۸ قاعده جب.....
۵۳	۲-۲۹ قاعده حرمت اخذ اجرت بر واجبات.....
۵۳	۲-۳۰ قاعده حق اولویت.....
۵۴	۲-۳۱ قاعده حیات.....
۵۵	۲-۳۲ قاعده سند ذرایع.....
۵۶	۲-۳۳ قاعده سند (بازار).....
۵۷	۲-۳۴ قاعده شرط سند.....
۵۷	۲-۳۵ قاعده حجت.....
۵۸	۲-۳۵-۱ اصل صحت به معنی جواز تکلیفی.....
۵۹	۲-۳۵-۲ اصل صحت.....
۵۹	۲-۳۶ قاعده ضمان ید (شیء الی).....
۶۰	۲-۳۷ قاعده عدم سماع الانکار بعد الاقرار.....
۶۰	۲-۳۸ قاعده غرر.....
۶۱	۲-۳۹ قاعده غرور.....
۶۲	۲-۳۹-۱ کاربردهای قاعده غرور.....
۶۲	۲-۴۰ قاعده قرعه.....
۶۳	۲-۴۱ قاعده لاجرح (قاعده نفی عسر و حرج).....
۶۳	۲-۴۲ قاعده لاضرر.....
۶۵	۲-۴۳ قاعده لزوم.....
۶۶	۲-۴۴ قاعده ما یضمن.....
۶۸	۲-۴۵ قاعده ملازمه ید اذن در شیء با اذن در لوازم آن.....
۶۸	۲-۴۶ قاعده من ملک شیئاً.....
۷۰	۲-۴۷ قاعده میسور.....
۷۰	۲-۴۸ قاعده نفی سبیل.....
۷۱	۲-۴۹ قاعده ولایت حاکمیت دولت اسلامی.....
۷۶	۲-۵۰ قاعده ید.....
۷۷	خلاصه.....
۸۳	خودآزمایی.....
۸۹	فصل سوم. کاربرد فقه و قواعد فقهی در بانکداری اسلامی.....
۸۹	هدف کلی.....
۸۹	هدف های یادگیری.....
۹۰	مقدمه.....
۹۰	۱-۳ حوزه های فقهی و احکام ثابت بانکداری اسلامی.....

۹۱	۱-۱-۳ حاکمیت دولت بر نظارت، کنترل و هدایت فعالیت‌های بانکی
۹۲	۲-۱-۳ خالی بودن معاملات بانکی از اکل مال به باطل
۹۴	۳-۱-۳ خالی بودن معاملات بانکی از ربا
۹۹	۴-۱-۳ خالی بودن معاملات بانکی از غرر
۱۰۰	۵-۱-۳ خالی بودن معاملات از بیع کالی به کالی
۱۰۰	۲-۳ ماهیت فقهی سپرده‌های بانکی
۱۰۱	۱-۲-۳ ماهیت فقهی سپرده‌های پس‌انداز و دیداری
۱۰۳	۲-۲-۳ ماهیت فقهی سپرده‌های مدت‌دار
۱۰۴	۳-۳ ماهیت فقهی ذخایر قانونی بانک‌ها
۱۰۵	۱-۳-۳ ماهیت فقهی ذخایر قانونی بر سپرده‌های دیداری و پس‌انداز
۱۰۷	۲-۳-۳ ماهیت فقهی ذخایر قانونی برداشت‌شده از سپرده‌های مدت‌دار (سپرده‌های سرمایه‌گذاری)
۱۰۸	۴-۳ ماهیت فقهی کارت‌های اعتباری در بانکداری بدون ربا
۱۱۳	۱-۲-۳ راه‌حل‌های فقهی استفاده از کارت‌های اعتباری در بانکداری بدون ربا
۱۱۸	۵-۳ ماهیت فقهی تنزیل (خرید و فروش دین) و تنزیل مجدد
۱۱۹	۵-۳ ماهیت فقهی حقوقی تنزیل
۱۲۰	۲-۵-۳ ماهیت فقهی و حقوقی تنزیل مجدد
۱۲۱	۶-۳ امکان‌سنجی فقهی تکلیف ازار بین بانکی در بانکداری اسلامی
۱۲۲	۱-۶-۳ اهداف تشکیلی بازار بین بانکی
۱۲۲	۲-۶-۳ طراحی ابزارهای بازار بین بانکی در بانکداری بدون ربا
۱۲۷	۷-۳ امکان‌سنجی فقهی اعتبار در حساب جاری
۱۲۸	۱-۷-۳ ماهیت فقهی اعتبار در حساب جاری در بانکداری متعارف
۱۲۹	۲-۷-۳ راهکارهای پیشنهادی جهت اعتبار در حساب جاری در بانکداری بدون ربا
۱۳۹	خلاصه
۱۴۱	خودآزمایی
۱۴۳	فصل چهارم. کاربرد فقه و قواعد فقهی در بازار مالی (ارز سه‌ماهه)
۱۴۳	هدف کلی
۱۴۳	هدف‌های یادگیری
۱۴۳	مقدمه
۱۴۴	۱-۴ بورس
۱۴۶	۱-۱-۴ تعاریف و اصطلاحات بورس
۱۴۷	۲-۱-۴ بورس بازی
۱۴۹	۳-۱-۴ راهکارهای فقهی برای انجام معاملات بورس
۱۵۲	۲-۴ اصول کلی حاکم بر بازارهای مالی اسلامی
۱۵۳	۳-۴ صکوک
۱۵۴	۱-۳-۴ تاریخچه صکوک
۱۵۶	۲-۳-۴ انتشار اوراق صکوک
۱۵۶	۳-۳-۴ انواع صکوک
۱۸۸	۴-۳-۴ کاربردهای صکوک

۱۹۰	۵-۳-۴ مقایسه اوراق صکوک با اوراق قرضه معمول
۱۹۲	۶-۳-۴ ریسک‌های صکوک
۱۹۲	۴-۴ ابزارهای تأمین مالی اسلامی
۱۹۳	۱-۴-۴ استفاده از عقود بانکنداری بدون ربا
۱۹۴	۲-۴-۴ استفاده از ابزارهای نوین بانکنداری اسلامی
۱۹۵	۳-۴-۴ تبدیل دارایی به اوراق بهادار
۱۹۶	۴-۴-۴ مزیت‌های صکوک
۱۹۷	۵-۴-۴ زیرساخت‌های لازم برای توسعه بازار صکوک
۱۹۷	۶-۴-۴ سایر ابزارهای مالی مشتقه
۲۰۲	۷-۴-۴ بازیگران عمده در بازار اوراق مشتقه
۲۰۴	خلاصه
۲۰۷	خودآزمایی

۲۰۹	فصل پنجم. کاربرد فقره دوم نهی در بازار کار
۲۰۹	هدف کلی
۲۰۹	هدف‌های یادگیری
۲۰۹	مقدمه
۲۱۰	۱-۵ لزوم شاغل بودن فرد مسلمان
۲۱۳	۲-۵ حقوق متقابل کارگر و کارفرما در اسلام
۲۱۵	۳-۵ وظایف دولت اسلامی در ایجاد اشتغال
۲۱۷	۵-۳-۱ اصل چهل و سوم قانون اساسی جمهوری ایران
۲۱۹	۴-۵ کارکرد قواعد فقهی مرسوم
۲۱۹	۵-۴-۱ قاعده ائتمان (عدم ضمان امین)
۲۲۰	۵-۴-۲ قاعده احسان
۲۲۰	۵-۴-۳ قاعده اتلاف
۲۲۱	۵-۴-۴ قاعده المؤمنون عند شروطهم
۲۲۲	۵-۴-۵ قاعده نفی عسر و حرج
۲۲۲	۵-۴-۶ قاعده غرور
۲۲۳	۵-۴-۷ قاعده اقدام
۲۲۳	۵-۴-۸ قاعده اجاره
۲۲۴	۵-۵ کارکرد قواعد جدید
۲۲۴	۵-۵-۱ قاعده آزادی و عدم اکراه
۲۲۶	۵-۵-۲ قاعده اضطرار
۲۲۷	۵-۵-۳ قاعده اسراف
۲۲۸	۵-۵-۴ قاعده عدم انحصار یا عدم رفتار انحصارگرایانه
۲۳۲	۵-۵-۵ قاعده حاکمیت دولت اسلامی
۲۳۴	۵-۵-۶ قاعده تعاون
۲۳۵	۵-۵-۷ قاعده سد ذرایع
۲۳۵	۵-۵-۸ قاعده حجیت بازار مسلمانان

۲۳۶	۵-۵-۹ قاعده حق اولویت
۲۳۷	۶-۵ محدودیت‌های فقهی و حقوقی اشتغال زنان در بازار کار
۲۳۹	۵-۶-۱ ممنوعیت قضاوت زنان
۲۳۹	۵-۶-۲ محدودیت اشتغال زنان در نیروهای مسلح
۲۴۰	۵-۶-۳ محدودیت‌های ناشی از زوجیت
۲۴۲	خلاصه
۲۴۳	خودآزمایی
۲۴۷	فصل ششم. کاربرد فقه و قواعد فقهی در حفظ منابع طبیعی و محیط زیست
۲۴۷	هدف کلی
۲۴۷	هدف‌ها، یادگیری
۲۴۸	مقدمه
۲۵۰	۶-۱ معرفی محیط زیست
۲۵۰	۶-۲ حفظ منابع طبیعی و محیط زیست
۲۵۲	۶-۳ دورنمای اسلام از محیط زیست
۲۵۲	۶-۴ اهمیت و جایگاه محیط زیست و حفظ آن در آموزه‌های دینی
۲۵۶	۶-۵ توازن زیست محیطی از دیدگاه اسلام
۲۵۸	۶-۶ کاربرد فقه و قواعد فقهی در حفظ محیط زیست
۲۵۸	۶-۶-۱ قاعده عدالت
۲۵۹	۶-۶-۲ قاعده لاضرر
۲۵۹	۶-۶-۳ اصل انصاف و نفع اجتماع
۲۵۹	۶-۶-۴ اصل رفاه عمومی
۲۶۰	۶-۶-۵ اصل منع از اختلال نظام
۲۶۰	۶-۶-۶ اصل حاکمیت دولت
۲۶۰	۶-۷ راهکارهای حفظ محیط زیست در اسلام
۲۶۱	۶-۷-۱ چگونگی استفاده از منابع طبیعی
۲۶۲	۶-۷-۲ جلوگیری از آلودگی محیط زیست
۲۶۴	۶-۷-۳ تأکید بر عمران و آبادانی
۲۶۴	۶-۷-۴ زیستن به شیوه اسلامی و محیط زیست
۲۶۹	۶-۷-۵ دولت اسلامی و حفظ محیط زیست
۲۷۹	۶-۷-۶ مبانی فقهی وظایف دولت اسلامی در قبال محیط زیست
۲۹۲	خلاصه
۲۹۳	خودآزمایی
۲۹۵	پاسخنامه خودآزمایی چهارگزینه‌ای
۲۹۷	کتابنامه

پیشگفتار

کتاب پیش رو حاصل سالها تملک، تجربه، تحقیق، مطالعه و تدریس درس مبانی فقهی اقتصاد اسلامی در دانشگاه پیام نور است. این کتاب به طور خاص، ویژه دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته اقتصاد دانشگاه پیام نور طراحی شده است، اما برای دانشجویان علاقه مند به این مباحث در دوره های بالاتر و همچنین داوطلبین آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه های کشور نیز به کار خواهد بود.

گفتنی است که به کارگیری شیوه آموزش از دور در رشته های علوم انسانی، گرچه ممکن است در ابتدای امر آسان و خالی از اشکال به نظر برسد، اما در دروس رشته اقتصاد که مبانی فقهی اقتصاد اسلامی بخشی از آن را تشکیل می دهد، وضعیت بدین منوال نیست. از این رو فراهم آوردن متنی که دانشجو خود قادر به یادگیری آن باشد، از اهمیت بسیاری برخوردار است. با این وجود مؤلفان کوشیده اند تا سرحد امکان مطالب را با بیانی ساده و شیوا و درخور فهم دانشجویان در دسترس آنان قرار دهند.

یکی از عمده ترین مباحث روز اقتصاد، تصمیم گیری و تطبیق دستورات دینی با مقتضیات زمان است. هر مکتب اقتصادی به عنوان یک زیربنا، دارای روبنایی به نام حقوق اقتصادی است. حقوق اقتصادی، مجموعه ای از احکام و مقررات اقتصادی در هر کشور است که جهت تسهیل در امور، براساس مکتب اقتصادی تدوین می شود. مکتب اقتصادی اسلام برای استخراج این حقوق از قواعد فقهی استفاده می کند؛ بنابراین قواعد فقهی، دستورات و بنیان های کلی هستند که از ادله شرعی استخراج و استنباط شده و مبنای قوانین متعدد هر مکتب و نظام الهی هستند.

فقه پویای اسلامی طی قرون گذشته همواره در پی این بوده است که نه تنها خود را با مقتضیات زمان هماهنگ کند، بلکه به مدد اجتهاد و فتوایی که شاخصه بارز فقه اسلامی است، بتواند پاسخگوی نیازهای پیشرفته و مدرن بشری باشد. پدیده‌های نوظهوری که از لوازم اجتناب‌ناپذیر و ضروری زندگی امروزی است و باید با موازین اسلامی و اصول ثابت اخلاق اسلامی منطبق شود، وظیفه سنگینی را به دوش فقها گذاشته است. پیدایش حقوقی همچون، حق مؤلف و کپی رایت (حق مالکیت)، جرایم رایانه‌ای، استفاده از رایانه برای انجام معاملات و... از جمله مسائلی است که در یکی دو قرن اخیر تحت عنوان «عقود مستحدثه» یا «مسائل مستحدثه» مورد بحث و بررسی فقها و حقوق‌دانان قرار گرفته است.

در تألیف این کتاب علاوه بر اینکه تلاش شده از منابع اولیه مبانی فقهی اقتصاد اسلامی استفاده شود، توجه به مباحث جدید و منابع متناسب با مقتضیات زمان فراموش نشده است. به‌ویژه نیاز، مباحث روز اقتصاد در فصل‌های مختلف گنجانیده شده است.

این کتاب در شش فصل اصلی احصاء شده و در نوع خود از نظر پوشش مباحث مبانی فقهی اقتصاد اسلامی کم‌نظیر است. در تقسیم‌بندی فصول کتاب ضمن حفظ ارتباط مباحث، از کامل‌بودن مطالب غافل نشده و مطالب مورد نیاز دانشجویان، به بهانه‌ی حجم زیاد کتاب حذف نشده است.

فصل اول کتاب به کلیات مبانی فقهی اقتصاد اسلامی اختصاص داده شده است. در این فصل دانشجویان با تعریف قاعده فقهی و انواع آن، ادله استنباط احکام و سیر تاریخی تکوین و تدوین قواعد فقهی در فقه تسبیح و تنزیل آشنا می‌شوند. بیان و توضیح مبسوط انواع قواعد فقهی اقتصاد اسلامی در فصل دوم ارائه شده است. به جرأت می‌توان گفت، تمامی قواعد فقهی اقتصاد اسلامی (پنجاه قاعده فقهی اقتصاد اسلامی) در این فصل ذکر شده است و اگر قاعده‌ی فقهی به نظر خوانندگان محترم برسد که در این فصل نباشد، احتمالاً به دلیل عدم ارتباط آن با مباحث اقتصادی بوده است.

در فصل سوم کتاب، مطالب جامع و کاملی در خصوص کاربرد فقه و قواعد فقهی در بانکداری اسلامی به استحضار دانشجویان محترم می‌رسد. احکام ثابت بانکداری اسلامی، ماهیت فقهی سپرده‌ها و ذخایر بانکی، کارت‌های اعتباری، تنزیل و

تزیل مجدد، تشکیل بازار بین بانکی و اعتبار در حساب جاری از موضوعاتی است که در این فصل مورد بررسی قرار می‌گیرند. فصل چهارم با عنوان کاربرد فقه و قواعد فقهی در بازار مالی به راهکارهای فقهی معاملات بورس، بررسی انواع صکوک و اوراق بهادار اسلامی و نیز بیان دیدگاه‌های فقهی در مورد اوراق مشتقه می‌پردازد.

فصل پنجم کتاب به مباحث کاربرد فقه و قواعد فقهی در بازار کار اختصاص داده شده است. دانشجو در این فصل با قواعد فقهی مرسوم بازار کار مانند قاعده احسان، اتلاف، غرور و... و نیز با قواعد فقهی جدید در عرصه بازار کار همانند قاعده آزادی، تعاون، حاکمیت دولت اسلامی و... آشنا می‌شود.

«کاربرد فقه و قواعد فقهی در حفظ منابع طبیعی و محیط زیست» عنوان فصل ششم کتاب حاضر است. در این فصل ضمن برشمردن اهمیت حفظ منابع طبیعی و محیط زیست و توان زیست محیطی از دیدگاه اسلام، به کاربرد قواعد فقهی اقتصادی در حفظ محیط زیست پرداخته می‌شود.

طراحی کتاب به گونه‌ای است که تهالی فصل‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است، لذا توصیه می‌شود پیش از مطالعه فصل‌های اولیه از مطالعه سایر فصول خودداری شود.

در خاتمه ضمن تشکر و سپاس از کلیه اساتید، روشنگران و نویسندگانی که در این کتاب از یافته‌های علمی ایشان استفاده شده است به ویژه محققان ارجمند مقالات گوناگون فصلنامه اقتصاد اسلامی، از اساتید محترم و صاحب نظران انتظار می‌رود، نواقص و نارسایی‌های این اثر را با راهنمایی‌ها و ارشادات آلمانی به پیش تذکر داده و مؤلفان را مرهون عنایات و الطاف خویش سازند.

هادی غفاری - علی یونسی